

CONCEPTUL DE *SINE FALS* ȘI SPAȚIUL DE FORMARE AL PSIHOLOGULUI

Zinaida BOLEA

Alegerea profesiei de psiholog reprezintă un moment existențial marcat de o combinație de factori conștienți și inconștienți. Fiecare psiholog care decide să se dedice activității de consiliere sau psihoterapie este obligat să reflecteze asupra motivelor care îl determină să aleagă aceste domenii. Asemenea reflecții sunt importante, deoarece consilierea și psihoterapia presupun, în primul rând, interacțiunea a două persoane – clientul și psihologul. Chiar dacă această interacțiune are loc într-un spațiu securizat de specificul și cadrul profesional, psihologul poate aduce uneori în acest cadru propriile probleme și conflicte neelaborate. Dacă acest lucru se întâmplă, unul dintre riscurile majore îl constituie jucarea/rejucarea propriilor conflicte psihologice în relația cu clientul.

Motive conștiente în alegerea profesiei de psiholog

În urma discuției cu studenții asupra acestui subiect, aceștia au invocat următoarele motive conștiente în alegerea profesiei de psiholog și, implicit, a studiilor la facultatea de psihologie: 1) psihologia oferă posibilitatea cunoașterii de sine, a extinderii spațiului psihic; 2) psihologia este o profesie necesară/solicitată pe piața muncii; 3) studiile la facultatea de psihologie oferă accesul la un nivel mai ridicat de cultură psihologică etc.

În urma acestor sondaje realizate ad-hoc în cadrul prelegerilor, am constatat că motivația privind cunoașterea de sine este prioritară în lista motivelor enunțate de studenții la psihologie. Multiplele demersuri psihometrice și introspective întreprinse de studenți pe parcursul studiilor confirmă dorința acestora de autocunoaștere. Întrebarea care ne interesează este în ce măsură studentul la psihologie și, în continuare psihologul care va deveni, reușește să atingă acest obiectiv. Până unde poate ajunge un psiholog în procesul cunoașterii de sine? Îi vor fi utile studiile de psihologie și statutul de psiholog sau, din contra, acestea îl vor încorseta într-o defensă intelectualistă care va fi întărită și menținută de statutul de „specialist în domeniul *psy*”.

Motive inconștiente în alegerea profesiei de psiholog

Referindu-ne la motivele inconștiente în alegerea profesiei de psiholog, ne permitem să invocăm doar câteva ipoteze identificate în literatura de specialitate de sorginte psihanalitică: 1) interesul pentru psihologie ca rezultat al asumării inconștiente a rolului de psihoterapeut pentru unul dintre membrii familiei într-un context familial traumatizant; 2) atracția față de o anumită componentă narcisică a acestei profesii; 3) motive hipercompensatorii ce derivă din propriile conflicte psihice neelaborate.

Aceste motive inconștiente nu vor deveni problematice pentru profesia de psiholog în cazul în care va fi posibilă analiza lor în travaliul descoperirii

propriei personalității. Acestea devin periculoase doar dacă psihologul se afiliază atitudinii „Eu sunt OK, celălalt (clientul/pacientul/persoana care nu are studii psihologice) nu este OK”.

Conceptul de „sine fals”

Conceptul de *sine fals* a fost elaborat de D.Winnicott și este prezentat în descrierea autorului ca o antonimie a *sinelui adevărat*. Ultimul se dezvoltă ca urmare a gestului și reacției spontane exersate în copilăria timpurie. *Sinele fals* derivă dintr-o „aparentă supunere la erorile și inadecvările mediului”, iar manifestarea lui clinică centrală ar fi sentimentul de zădărnicienie al vieții. Conceptul de *sine fals* ne permite să abordăm problema cunoașterii de sine prin analiza felului în care individul se percepe ca fiindă care este impusă la un moment al existenței să-și evalueze calitatea esenței sale umane. Winnicott leagă etiologia *sinelui fals* de relația mamă-bebeluș, în special, de capacitatea mamei de a fi „suficient de bună” pentru a nu inhiba ceea ce reprezintă *sinelui adevărat* – gestul spontan și ideea personală [3].

Analizând parcursul psihanalizei ne întrebăm dacă la începuturile sale psihanaliza putea favoriza menținerea unui *sine fals* la psihanalist (perioada când se vorbea doar de transfer, nu și de contratransfer)? S.Freud intuiește realitatea contratransferului și deja în 1910 în lucrarea *Șansele viitoare ale terapiei psihanalitice* îl descrie ca pe o influență pe care o exercită pacientul asupra sentimentelor inconștiente ale analistului său, iar pentru ca medicul să poată identifica și stăpâni în interiorul său contratransferul, recomandă acestora să întreprindă o analiză personală [1]. Elaborările ulterioare ale conceptului sunt de mare amploare, încât se ajunge la demersuri conceptuale de ultimă oră în care se propun schimbări aproape paradigmatic: „transfer al analistului” în locul „contratransferului”. Putem spera că aceste evoluții conceptuale au diminuat opacitatea psihanalizatorilor asupra acestor realități psihice. Dar, care este situația în alte domenii unde analiza personală nu este o condiție obligatorie a formării? Evident, s-ar putea replica faptul că conceptul de *sine fals* reprezintă doar o realitate psihanalitică, și nu una universală.

Sine fals și intelectualizarea

Donald Winnicott (1960) menționează că pericolul apare dintr-o posibilă conlucrare dintre minte și *sinele fals*, iar acest risc se manifestă mai frecvent la individul cu un potențial intelectual ridicat. Winnicott spune: „Lumea poate observa un înalt grad de succes academic și poate găsi greu de crezut tulburarea foarte reală a individului în cauză care se simte cu atât mai «inautentic» cu cât este mai plin de succes” [3]. *Intelectualizarea* este descrisă drept un mecanism de apărare prin care subiectul recurge la abstracție și generalizare în confruntarea cu o situație conflictuală care l-ar îngoasa prea tare pe subiect dacă acesta ar recunoaște că este implicat personal [2]. Am putea presupune că „conlucrarea” dintre aceste două realități psihice – *sinele*

fals și intelectualizarea, poate să se regăsească uneori în spațiul formării psihologilor și în spațiul profesional al psihologilor.

Reflecții și concluzii

Analiza surselor teoretice și a realităților din spațiul profesional ne demonstrează că psihologia este o profesie care se învață nu doar prin memorarea și analiza conceptelor, dar presupune și trecerea acestor concepte prin sine, prin propria personalitate și propriile trăiri.

De aceea, spațiul universitar se regăsește în postura de a oferi anumite condiții pentru aprofundarea procesului de autoanaliză, prin care studentul să aibă acces la propriul spațiu psihic, să învețe și în interiorizeze exercițiul reflecției.

La rândul său, spațiul profesional postuniversitar este invitat să abordeze problema psihoterapiei/consilierii personale și/sau a supervizărilor focusate în mod special pe dimensiunea relației psiholog–client.

Aceste două condiții enunțate ne invită la reflecții asupra altor realități caracteristice procesului de instruire și formare profesională care vor permite descoperirea și valorificarea vocației de „specialist în domeniul *psy*”.

Referințe:

1. FREUD, S. Șansele viitoare ale terapiei psihanalitice. În: *Tehnica psihanalizei*. București: Trei, 2004.
2. IONESCU, Ș., JACQUET M.-M., LHOTE C. *Mecanismele de apărare. Teorie și aspecte clinice*. Iași: Polirom, 2002.
3. WINNICOTT, D. Perturbarea Eului în termeni de Sine adevărat și fals. În: *Procesele de maturizare*. București: Trei, 2004.